

خود را دریابیم / گمراهان نمی‌توانند به مؤمنان آسیبی برسانند

نگاهی به آیه ۱۰۵ سوره مائده بیان می‌کند که مؤمن باید خود را دریابد و در کنار امر به معروف و نهی از منکر به یاد داشته باشد که در راه هدایت است و آسیبی از گمراهان نخواهد دید.

نگاهی به آیه ۱۰۵ سوره مائده بیان می‌کند که مؤمن باید خود را دریابد و در کنار امر به معروف و نهی از منکر به یاد داشته باشد که در راه هدایت است و آسیبی از گمراهان نخواهد دید.

به گزارش خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، در آیه ۱۰۵ سوره مائده می‌خوانیم: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» ای کسانی که ایمان آورده‌اید مراقب خود باشید، هنگامی که شما هدایت یافتید گمراهی کسانی که همراه شده‌اند به شما زبانی نمی‌رساند، بازگشت همه شما به سوی خدا است و شما را از آنچه عمل می‌کردید آگاه می‌سازد».

ارتباط آیه با امر به معروف و نهی از منکر

این آیه در مدینه نازل شده است. در خصوص شأن نزول این آیه از امام صادق (ع) روایت شده که فرموده‌اند، این آیه درباره تقیه نازل شده است. تفسیر کشف‌الاسرار نیز در این خصوص می‌گوید که درباره کسانی است که امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند، ولی کسی گوش نمی‌دهد.

برخی از تفاسیر نیز فراز اول آیه را در ارتباط با اصل امر به معروف و نهی از منکر دانسته‌اند. یکی از نکاتی که تفسیر نور در ذیل این آیه این است که «اگر حریف دیگران نمی‌شویم، حریف نفس خود باشیم»، «در قیامت، هر کسی مسئول کار خویش است» و ما نباید «در پی کشف و افشای عیوب دیگران» باشیم، یا «اهل ایمان بر رفتار و کردار ناروای گمراهان و عقائد باطل آنان مواخذه نخواهند شد». به نظر می‌رسد نوعی دریافتن اهمیت جایگاه خود در امر هداست، مورد نظر این آیه باشد.

اگر فراز اول این آیه به نوعی دعوت به نفس است، فراز دوم آیه نوعی اطمینان‌بخشی از آن است که گمراهان نمی‌توانند آسیبی به شما برسانند. تفسیر نور در این خصوص می‌گوید «روحیه خود را به خاطر انحراف دیگران از دست ندهیم». تفسیر اثنی عشری نیز که تفسیری روایی است، تلاش کرده است این فراز از آیه را با حدیثی از پیامبر (ص) تفسیر کند که در آن حضرت فرموده است: باید نهی از منکر را فرو مگذارید مگر وقتی که مردمان بر فعل قبیح خود خوشحال باشند؛ چنین وقت هر يك در تزکیه نفس خود کوشید و عوام را به کار خود واگذارید. زود باشد بعد از شما زمانی و روزگاری پیدا شود که ایام صبر باشد و هر کس در آن ایام به طاعت خدای تعالی مشغول باشد، ضلالت دیگران او را ضرر نرساند، بلکه گمراهی او سبب هلاکت خودش باشد.

در تأیید این تفسیر که در واقع ضلالت گمراهان ضرری به مؤمنان نمی‌رساند، تفسیر روان جاوید نیز آورده است که «ابدا از گمراهی اهل ضلال ضرری به دین، مقام، رتبه، سعادت و نجات شما وارد نمی‌شود».

دو راهه جاودان

به نظر می‌رسد این آیه علاوه بر دو فراز بالا اشاره به امری دیگر بکند و آن این است که دو راه هدایت و ضلالت وجود دارد و ما باید راه هدایت را برگزینیم.

علامه طباطبائی در تفسیر این آیه به وجود یک دو راهه جاودان اشاره می‌کند، ایشان در تفسیر المیزان می‌نویسد: «همه راه‌هایی که سلوك می‌شود چه راه‌های هدایت و چه بیراهه‌ها، همه و همه به سوی خدا منتهی می‌شوند. چون غایت و نتیجه مقصود نزد اوست، چیزی که هست این راه‌ها مختلف‌اند، یکی آدمی را به مطلوبش و به رستگاری و فلاحش رسانیده و دیگری زیانکارش می‌سازد ... آیه شریفه برای مؤمنین و غیر مؤمنین دو راه فرض فرموده که هر دو منتهی به سوی خدای سبحان است و مؤمنین را دستور می‌دهد به اینکه بخود بپردازند و از دیگران که اهل ضلالتند صرف‌نظر کنند و در زمره آنان و جزو آنان قرار نگیرند و از گمراهی‌شان نهراسند».

به نظر می‌رسد مخاطب این آیه از امر به معروف و نهی از منکر نفی نشده بلکه به طی کردن راه درست توصیه شده و عنوان شده است که اگر فردی به خود پرداخته و هدایت یابد راهش از ضلالت جدا خواهد شد.

تفسیر نمونه تلاش کرده است به این شبهه پاسخ دهد که برخی گفته‌اند این آیه به معنای اجتناب از امر به معروف و نهی از منکر است. در پاسخ این تفسیر می‌نویسد: آیه مورد بحث می‌گوید حساب هر کس جدا است و گمراهی دیگران مانند نیاکان و غیرنیاکان لطمه‌ای به هدایت افراد هدایت یافته نمی‌زند ... قرآن در پاسخ به کسانی که از غیر موثر بودن امر به معروف و نهی از منکر ناراحت می‌شوند، می‌گوید برای شما هیچ جای نگرانی نیست، زیرا شما وظیفه خود را انجام داده‌اید و اگر زمینه‌پذیری در آن‌ها وجود نداشته است، زبانی از این ناحیه به شما نخواهد رسید.

علامه طباطبائی نیز در تفسیر المیزان تصریح کرده‌اند این آیه، در پی نفی فریضه امر به معروف و نهی از منکر نیست، بلکه مراد این است که کسی خود را در راه هدایت دیگران هلاک نکند. در تأیید این فراز تفسیر کشف این آیه را در تناسب با «... فَمَا تَذَهَبُ تَقْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسْرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ» ... بنا بر این جان خود را به خاطر شدت تاسف بر آنها از دست مده ...».

(فاطر، ۸)